

(Време, 10. 6. 2010)

До своје смрти, Тито је био главна звезда несврстаних, а Југославија је у међународним односима играла много већу и много значајнију улогу него што би јој по величини, друштвеном богатству или географском положају припадало. Ако се изузму сталне чланице Савета безбедности, Југославија је почетком седамдесетих била једна од најмоћнијих земаља у Уједињеним нацијама: за сваку резолуцију коју би предложила могла је у старту да рачуна на подршку бар шездесет чланица Покрета несврстаних

"Јучер, 20. августа, 1968. године, око 11 сати, снаге Совјетског Савеза, Пољске Народне Републике, Њемачке Демократске Републике и Бугарске Народне Републике прешле су државну границу Чехословачке Социјалистичке Републике. Ово се догодило без знања чехословачког предсједника, предсједника народне скупштине, предсједника владе, првог секретара Централног комитета Комунистичке партије Чехословачке и њених званичних органа."

Овако је Радио Праг, дан касније, обавијестио своје слушаоце о интервенцији трупа Варшавског пакта у Чехословачкој. Предсједник Југославије Јосип Броз Тито био је у Прагу само десет дана раније – од 9. до 11. августа 1968. Изузетно срдечно дочекан, веома се похвално изразио о процесу реформи, демократизације и федерализације које је спроводило руководство Чехословачке. Када су совјетски тенкови почели да заузимају раскршћа и остале виталне тачке у Прагу и другим градовима, Тито није промијенио мишљење, већ је крајње оштро осудио интервенцију. Југославенски комунисти нису се задовољили само саопћењима. У Београду је организиран масовни митинг подршке Чехословачкој, а његовим учесницима обратио се у драматичном и емотивном говору и потпредсједник чехословачке владе Ото Шик (случајно се затекао у Југославији) са балкона амбасаде своје земље. Сцене када су послије Мађарске револуције 1956. југославенске власти одбијале да приме избјеглице овај пут се нису поновиле – многим туристима из Чехословачке затеченим на љетовању на Јадранском мору омогућено је, уколико су то жељели, да остану у земљи или да оду на Запад. Од свих ових израза солидарности, неупредиво је била важнија једна друга чињеница: Југославенска народна армија (ЈНА) концентrirала је своје трупе према границама земаља Варшавског пакта. На сједници највишег државног руководства с Титом на челу, одмах послије интервенције у Чехословачкој заузет је став да је угрожена безбједност Југославије. Том приликом је члан Предсједништва Коча Поповић прозвао министра обране генерала Ивана Гошњака због распореда значајног дијела јединица ЈНА према Западу када опасност долази са Истока.

Као што је раније у Југославији осуђиван војни ангажман Сједињених Америчких Држава у Вијетнаму, тако је у августу 1968. оштро осуђена совјетска интервенција у Чехословачкој. Титова политика несврставања коју је започео у другој половини педесетих година, била је на свом врхунцу.

Сламка међу вихоровима

Након што се генерални секретар Комунистичке партије Совјетског Савеза Никита Хрушчов 1956. одрекао Стаљина, дошло је до нормализације и отопљавања односа између Москве и Београда. Годину дана касније, 1957, Југославија се једнострано одрекла војне помоћи коју је од почетка педесетих примала од НАТО-а. Мотиви за овакву одлуку били су прије свега идеолошки. Тито и његови сарадници процјењивали су да је прошла опасност од совјетске интервенције, те да би даљње учвршћивање повезаности са Алијансом довело до оне врсте либерализације која би – прије или касније – знатно ослабила позиције комунистичке власти. У том контексту, приближавање Москви било је више него очигледно. Почетком шездесетих, Југославија се окренула Совјетском Савезу као главном добављачу савремене војне опреме. Међутим, овај потез је мање диктирала идеологија, а много више политика. Совјетско наоружање – робустније, једноставније и знатно јефтиније него оно са Запада – Југославија је набављала на основу повољних, али ипак комерцијалних кредита. Тито је на тај начин слао поруку да и даље нема намјеру да се прикључи било ком од два тадашња војно-политичка блока. Јер за разлику од почетка педесетих, свијет на њиховом крају више није био исти.

Вал антиколонијалне борбе и националног осамостаљења био је на свом врхунцу. Једна за другом, афричке и азијске земље проглашавале су своју независност и, уз веће или мање сукобе, кидале везе са дотадашњим колонијалним силама. Тито је у овом процесу угледао прилику за промовирање своје политике еквидистанце према суперсилама. Већ од средине педесетих неуморно путује и ствара везе са лидерима земаља које је кинески предсједник Мао Цедунг назвао "трећим свијетом". Међу њима, двојица су била посебно важна: египатски предсједник Гамал Абдел Насер и индијски премијер Џавахарлал Нехру. Насер је био симбол арапског националног идентитета и јединстава, а Нехру освједочени борац против колонијалне доминације. Њих двојица, заједно са Титом, дефинирали су политику која ће постати позната као – несврстаност.

Несврстаност и њена цена

Пише: Филип Шварм, Јована Глигоријевић
петак, 11 јун 2010 11:09

У Београду – од 1. до 6. септембра 1961. – одржана је прва Конференција несврстаних земаља. На њој су били представници двадесет пет земаља – по једанаест из Азије и Африке заједно са Југославијом, Кубом и Кипром. Од тада па све до своје смрти, Тито ће бити практично главна звијезда несврстаних, а Југославија ће у међународним односима играти много већу и много значајнију улогу него што би јој по величини, друштвеном богатству или географском положају припадало. Ако се изузму сталне чланице Савјета безбједности, Југославија је почетком седамдесетих била једна од најмоћнијих земаља у Уједињеним нацијама: за сваку резолуцију коју би предложила могла је у старту да рачуна на подршку бар шездесет чланица Покрета несврстаних.

Друга страна

Упркос свим декларацијама и резолуцијама, несврстане земље никада нису представљале јединствен и монолитан блок. Зависно од свог друштвеног уређења и, још више, услјед међусобних односа који су били оптерећени разним споровима и несугласицама, једне су биле ближе СССР-у, а друге САД-у. Поред тога, велика већина несврстаних биле су државе у развоју и нису се могле узајамно економски помагати. Тито је и те како био свјестан те ситуације. Због тога је брижљиво градио своју политику према суперсилама. Заправо – када је ријеч о несврстанима – трудио се да игра посредничку улогу у односима које су оне имале са Западом и Истоком. Некада је имао више успјеха, некад мање, али у сваком случају увијек му је полазило за руком да се наметне као незаобилазан фактор.

Осуда обе велесиле

Америчке трупе у Вијетнаму и... Сједињене Америчке Државе и НАТО, упркос Титовој политици еквидистанце према њима, наставиле су током шездесетих и почетком седамдесетих да подржавају Југославију као симбол разлика у комунистичком свијету. Зависно од прилика, ови односи су имали своје успоне и падове: САД свакако нису могле бити задовољне Титовом константном подршком арапским земљама у ратовима са Израелом, као ни досљедном критиком америчког војног ангажмана у Вијетнаму. С друге стране, Београд је увијек пазио да такви гестови никад не пређу ону границу када би се могли протумачити као сврставање уз Совјетски Савез и његове сателите. У том контексту Југославија је градила своје оружане снаге. Иако је ЈНА била идеолошка војска, опремљена по совјетским стандардима, њен задатак се састојао у одвраћању евентуалне агресије на земљу. НАТО је са таквим ставом био задовољан.

Ипак, Титово окретање несврстаности имало је и другу страну. У оштрој хладноратовској конфронтацији није било бесплатне подршке суперсила. Иако су Сједињене Америчке државе и НАТО успјели да Југославија не постане дио совјетског блока и да њен примјер стално истичу као путоказ другим источноевропским државама, како је слабио реалсоцијализам тако је почињала да слаби и њена важност. Томе треба додати још три фактора. Већ од средине шездесетих, у извјештајима ЦИА из Београда указивало се на националне проблеме у земљи (немири на Косову 1968, "Хрватско прољеће" 1971) и децентрализацију система власти као снажне елементе дестабилизације Југославије. Други фактор који је утицао на неку врсту хлађења НАТО-а према Београду биле су разне Титове иницијативе и потези у оквиру Покрета несврстаности. Ма колико да је он балансирао и одмјеравао своју вањску политику, неизбежно је било да се супротставља интересима Сједињених Држава и њихових савезника у НАТО-у што увијек има своју цијену. Коначно, ниједна од суперсила никада се и у потпуности није могла ослонити на Југославију због њене политике еквилибрирања према блоковима, а она сама је често посезала за превисоким циљевима. Међу њих је спадала и помоћ у оружју појединим земљама и ослободилачким покретима. Иако је та војна подршка углавном имала симболичан карактер, њене посљедице су биле нарушавање разних виталних југославенских интереса у Европи.

Тито је за свог живота ипак успијевао да нађе заједнички језик са Сјеверноатлантском алијансом у једном биполарном свијету. Његови политички наслѣдници, када су дошли на дневни ред крај хладног рата и ново дефинирање односа са НАТО-ом, доживјеће тотални банкрот.